

Міграції	Беркут	23	Вип. 2	2014	92 - 95
----------	--------	----	--------	------	---------

ПІЗНЯ ОСІННЯ МІГРАЦІЯ ЗОЛОТИСТОЇ БДЖОЛОЇДКИ (*MEROPS APIASTER*) У ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І У 2013 р.

К.О. Редінов^{1,2}, З.О. Петрович¹

¹ Регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса»; вул. Шкретієнка, 16, м. Очаків, Миколаївська обл., 57508, Україна
Regional Landscape Park «Kinburnska Spit»; Shkreptienko str., 16, Ochakiv, Mykolayiv region, 57508, Ukraine

² Національний природний парк «Білобережжя Святослава»; вул. Леніна, 18, м. Очаків, Миколаївська обл., 57508, Україна
National Park «Biloberezhzha Svyatoslava»; Lenin str., 18, Ochakiv, Mykolayiv region, 57508, Ukraine

✉ К.О. Редінов (К.А. Redinov), e-mail: brufinus@gmail.com

Late autumn migration of the Bee-eater (*Merops apiaster*) in the North-West Black Sea Coastal Area in 2013. - K.A. Redinov, Z.O. Petrovich. - *Berkut*. 23 (2). 2014. - In the south of Ukraine, the Bee-eater is a common migrant. In autumn, majority of birds pass during August – first half of September. The migration ends in late September – October. In 2013, the ending of passage was very late, birds flew in mass during the whole October. Bee-eaters were observed several times in November. The last flock was registered in the Ochakiv town on 7.12. Such delay of migration was connected with the bad weather conditions. [Ukrainian].

Key words: South Ukraine, phenology, last departure, weather.

На півдні України золотиста бджолоїдка – звичайний мігрант. Восени більшість птахів пролітає через регіон протягом серпня – першої половини вересня. Міграція завершується в кінці вересня – жовтні. У 2013 р. закінчення міграції було пізнім, птахи масово летіли протягом жовтня. Востаннє бджолоїдок відмічено 7.12 – в м. Очаків (Миколаївська область). Затримка міграції відбулася внаслідок складних погодних умов першої половини осені.

Ключові слова: Південна Україна, фенологія, останнє спостереження, погода.

Зі східноєвропейської частини гніздового ареалу золотисті бджолоїдки (*Merops apiaster*) відлітають, як правило, у серпні – на початку жовтня (Cramp, Simmons, 1985; Приклонский, 2005). У Північно-Західному Причорномор'ї це звичайний мігрант, більшість птахів відлітає та пролітає через регіон протягом серпня – першої половини вересня (Горай и др., 1994; Грищенко, 1995; неопубліковані спостереження П.С. Панченка, О.О. Форманюка, М.В. Яковлева та авторів).

Згідно літературних джерел та наших спостережень, в окремі роки останні бджолоїдки на півдні України затримуються до другої половини жовтня – початку листопада (табл. 1). Найбільш пізнім є спостереження зграйки птахів у Криму – 10.11 (Костин, 1983). Зауважимо, що в окремі роки і в інших регіонах України востаннє бджолоїдок спостерігали у другій половині жовтня: 21.10.1982 р. – у Канівському заповіднику в Черкаській області (Грищенко, Гаврилук, 2000), 16.10.1986 р. – в лісостеповій частині Сумської області (Кныш, 1999). Міграцію, як правило, завершують невеликі зграйки чи навіть поодинокі особини. Зокрема по одному птаху обліковано 8.10.2008 р. на о. Зміїний та 14.10.1992 р. у Криму (табл. 1).

У 2013 р. на півдні Миколаївської області міграція бджолоїдок також почалася в серпні, а востаннє їх відмітили аж на початку грудня. Крім серпня, птахи летіли в окремі дні вересня та досить інтенсивно в жовтні (табл. 2). Ми їх спостерігали на півдні Очаківського району. Також зграї бджолоїдок зареєстровані біля с. Максимівка Снігурівського району (27.09.2013 р.) та с. Широколанівка Веселинівського району (14.10.2013 р.). 155 бджолоїдок спостерігали 21.10.2013 р. в пониззях Тилігульського лиману (особ. повід. П.С. Панченка та О.О. Форманюка).

У листопаді – на початку грудня птахів спостерігали кілька разів. 8.11 – поблизу м. Очаків полювали 5 особин, а над Кінбурнським п-овом (околиці с. Покровське)

у східному напрямку пролетіло 10 особин. 24.11 увечері, та 25.11 вранці, відповідно, 5 та 10 особин спостерігали на Кінбурнському п-ові західніше с. Покровка. Птахи полювали в повітрі та сідали на гілки дерев і дроти ЛЕП. У кількох особин звисали крила, що вказувало на їх знесиленість. На другий день спостережень птахи відлетіли у східному напрямку. Нарешті, голоси зграї бджолоїдок чули 7.12 над м. Очаків. Вони теж пролетіли у східному напрямку.

В Одеській області бджолоїдок теж спостерігали досить пізно. В околицях м. Южне протягом жовтня проходила масова міграція виду вздовж моря в західному напрямку. Остання зграя за голосом облікована 17.10. Подібного раніше в жовтні не спостерігали (особ. повід. О.О. Форманюка). Біля оз. Сасик остання зграя (19 ос.) відмічена 24.10 (Яковлев и др., 2013). Біля Кучурганського лиману останню зграю птахів за голосом відмічено 25.10 (особ. повід. О.М. Архипова). В м. Одеса 3.11 обліковано 3 бджолоїдки (особ. повід. О.О. Швеця).

У Запорізькій області у 2013 р. закінчення осінньої міграції бджолоїдок також спостерігалось значно пізніше, ніж в інші роки. 24.10 відмічено 5 ос. в околицях м. Василівка (особ. повід. В.А. Бусела).

Запізнілі мігранти зустрічалися і в більш північних регіонах України. Так, у Черкаській області поодинокі зграї бджолоїдок спостерігалися після закінчення основної міграції до 8.10 (особ. повід. В.М. Грищенка).

До цього можна додати також зустріч В.М. Попенком та Ю.О. Андрющенком трьох зелених бджолоїдок (*M. persicus*) на Бакальській косі в Північно-Західному Криму в незвичайно пізні строки – 4.11.2013 р. (Загороднюк, 2013).

Затримку осінньої міграції бджолоїдок можна пояснити складними метеоумовами (тривалою дією циклонів та антициклонів), котрі охопили значну частину Європи у ве-

Дати останніх реєстрацій золотистої бджолоїдки восени 1976–2012 рр. на півдні України
Last departure dates of the Bee-eater in autumn 1976–2012 in South Ukraine

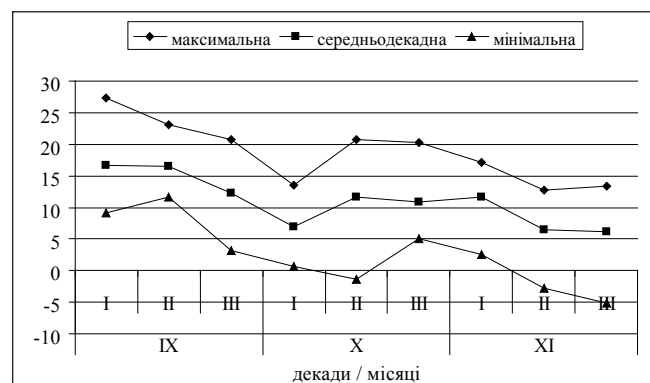
Дати останнього спостереження	Регіон досліджень	Джерело
8.10 – найбільш пізня дата за 1985, 1987–1989 рр.	Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька області	Черничко, Кирикова, 1991
14.09.1983, 16.09.1984, 20.09.1985, 23.10.1986, 20.09.1987	Південь Одеської, Миколаївської та Херсонської областей	Горай и др., 1994
1.10 – найбільш пізня дата за 1991–1997 рр.	Степова зона України	Шупова, 1999
8.10 – найбільш пізня дата	Одеська область, пониззя Дністра	Назаренко, Амонский, 1986
25.09.1993, 11.09.1994	Одеська область, Придунайські озера	Потапов, 1995
10.10.1996 – найбільш пізня дата	Одеська область, Кучурганський лиман	Архипов, Фесенко, 2004
1.10.2002 г. – найбільш пізня дата за 1999–2012 рр.	Одеська область, морське узбережжя в околицях міст Одеса та Южне	П.С. Панченко, О.О. Форманюк
8.10.2008	Одеська область, о. Зміїний, Чорне море	О.О. Форманюк
12.10.2012 – найбільш пізня дата за 2000–2012 рр.	Запорізька область, околиці міст Василівка та Дніпрорудне	В.А. Бусел
8.09.1983	Миколаївська область, Снігурівський район	Грищенко, 1995
8.10.1996, 21.09.1997, 26.09.2002, 29.09.2007, 28.09.2008 – найбільш пізні дати за 1990–2012 рр.	Миколаївська область (південь, захід)	К.О. Редінов, З.О. Петрович
10.09.2000, 29.09.2002	Миколаївська область (північ)	Редінов, 2006
10.11.1977	Південь Криму, м. Алушта	Костин, 1983
16.10.1996, 17.09.1997	Південно-Східний Крим	Бескаравайный, 1999
21.10.1987 – найбільш пізня дата за 1976–2008 рр.	Південь Криму	Бескаравайный, 2008
18.10.1996	Північно-Західний та Західний Крим	Тарина, Костин, 1999; Кучеренко, 2012
14.10.1992	Крим, Тарханкутський півострів	В.А. Бусел

ресні – I декаді жовтня та подальшим потеплінням, котре дозволило птахам годуватись та мігрувати. Це частково ілюструють дані метеостанції, розташованої в м. Очаків (табл. 2, рис.). Перша половина осені характеризувалася частими зливами, туманами, сильними вітрами і зниженням температури. У другій половині жовтня – листопаді погода була досить теплою, з мінімальною кількістю опадів.

Після тривалих періодів із дощовою погодою та зниженням температури птахи навіть гинули. Так, у перших числах жовтня на о. Бірючий в Азовському морі (Запорізька область) знаходили мертвих виснажених бджолоїдок, вага їх була меншою, ніж у нормі (Домнич, Кошелев, 2013). Додамо, що на цьому острові, а також у Придунав'ї, спостерігали загибель і сільських ластівок (*Hirundo rustica*) (Домнич, Кошелев, 2013; М.В. Яковлев, особ. повід.).

Золотисті бджолоїдки зимують на південно-західному узбережжі та півдні Африки (Cramp, Simmons, 1985; Приклонский, 2005). Залишається загадкою, чи мали птахи, котрих спостерігали в листопаді – на початку грудня, достатні жирові запаси для здійснення міграції до місць зимівлі.

У 2014 р. осіння міграція бджолоїдок пройшла у звичайні терміни. Востаннє ми їх відмітили 5.10 (за голосом) в околицях с. Чорноморка Очаківського району, а В.А. Бусел (особ. повід.) – 5.10 (5 ос.) в околицях м. Василівка Запорізької області. В Одеській області останні зграї зу-

Перебіг температур протягом осені 2013 р. за даними метеостанції у м. Очаків.

Dynamics of temperatures according to data of the weather station in Ochakiv town.

Деякі метеорологічні показники на метеостанції м. Очаків у вересні – II декаді жовтня 2013 р.

Some meteorological parameters in weather station of the Ochakiv town in September – II ten-day of October 2013

Дата	Сума опадів, мм	Середньодобова хмарність, %	Явище	Дата	Сума опадів, мм	Середньодобова хмарність, %	Явище
01.09*		5,0		26.09	0,4	95,0	Злива
02.09*		25,0		27.09*	2,3	25,0	Злива
03.09*		50,0		28.09		25,0	
04.09	2,5	95,0	Злива	29.09	0,9	60,0	Злива
05.09		40,0		30.09		40,0	
06.09	0,3	40,0	Злива, дощ	01.10	1,3	75,0	Злива, дощ, сильний вітер
07.09	1,7	100,0	Злива	02.10	7,3	100,0	Злива, сильний вітер
08.09		40,0		03.10	0,4	100,0	Злива, дощ
09.09		5,0		04.10	0,4	95,0	Злива
10.09*		50,0		05.10		50,0	
11.09		40,0	Туман	06.10*		40,0	
12.09	0,3	100,0	Злива, дощ	07.10*		50,0	
13.09	1,5	95,0	Злива	08.10*		40,0	
14.09	21,0	75,0	Злива, дощ, туман	09.10*		40,0	
15.09	6,6	75,0	Злива, дощ, сильний вітер	10.10	0,1	100,0	Злива
16.09*		40,0		11.10		40,0	
17.09*		5,0	Туман	12.10*		0,0	
18.09	0,4	60,0	Злива	13.10		0,0	
19.09		40,0		14.10*		40,0	
20.09*	2,3	75,0	Злива	15.10*		95,0	
21.09		75,0		16.10*	7,1	95,0	Злива, дощ, туман
22.09	1,4	95,0	Злива	17.10*	1,1	100,0	Злива, дощ, туман
23.09	1,2	100,0	Злива, дощ	18.10	23,1	100,0	Злива, дощ
24.09	1,0	50,0	Злива, сильний вітер	19.10	0,4	40,0	Злива
25.09	3,3	75,0	Злива, дощ	20.10*		0,0	

Примітка. * – у ці дні відмічали бджолоїдок у Північно-Західному Причорномор'ї.

стрічали в середині вересня (особ. повід. П.С. Панченка, О.А. Форманюка та М.В. Яковлева).

Аналогічні аномально пізні реєстрації бджолоїдок відмічалися й раніше. Так, у літературі описано випадок затримки зграї з 30–40 особин у Рязанській області Росії восени 1973 р. (Чельцов, 1976). З кінця вересня птахи спостерігалися в районі с. Кириці (60 км на південний схід від Рязані), харчуючись біля радгоспної та приватних пасік. Причому, бджолоїдки були активні навіть у невеликі морози – вранці 8.10 вони літали над пасікою при температурі –3 °С. Кілька особин, здобутих 5.10, мали добрі запаси жиру. Бджолоїдки так і не відлетіли на південь і всі загинули, коли 19–21.10 випав сніг і вдарили морози. До цього часу пізніше 24.09 в області їх не спостерігали.

Подяки

Автори висловлюють подяку О.М. Архипову, В.А. Буселу, В.М. Грищенку, П.С. Панченку, О.О. Форманюку,

О.О. Швецю, М.В. Яковлеву за надані неопубліковані дані та цінні зауваження по змісту цього повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

- Архипов А.М., Фесенко Г.В. (2004): Гнездящиеся птицы Кучурганского лимана и его окрестностей (Северо-Западное Причерноморье). К. 1-51.
- Бескаравайный М.М. (1999): Некоторые особенности миграции птиц в Юго-Восточном Крыму. - Фауна, экология и охрана птиц Азово-Черноморского региона. Симферополь: Сонат. 12-17.
- Бескаравайный М.М. (2008): Птицы морских берегов южного Крыма. Симферополь: Н. Орианда. 1-160.
- Горай Л.Ф., Кошелев А.И., Черничко И.И. (1994): Золотистая шурка в Северо-Западном Причерноморье. - Соврем. орнитология. 1992. М.: Наука. 161-171.
- Грищенко В.М. (1995): Фенологічні спостереження за осінньою міграцією птахів у Миколаївській області у 1983 р. - Проблеми вивчення та охорони птахів. Чернівці. 36-37.
- Грищенко В.Н., Гаврилюк М.Н. (2000): Фенология миграций птиц в районе Каневского заповедника во второй половине XX в. - Запов. справа в Україні. 6 (1-2): 67-76.

- Домнич А.В., Кошелев В.А. (2013): Массовая гибель некоторых мигрирующих птиц на острове Бирючий от непогоды в октябре 2013 г. - Птицы и окружающая среда. Одесса: Апрель. 82-86.
- Загороднюк І.В. (2013): Зелена бджолоїдка (*Merops persicus*) в Україні. - Беркут. 22 (1): 61-64.
- Кныш Н.П. (1999): О миграциях золотистой шурки *Merops apiaster* в лесостепной части Сумщины. - Екол. аспекти охорони птахів. Львів. 53.
- Костин Ю.В. (1983): Птицы Крыма. М.: Наука. 1-241.
- Кучеренко В.Н. (2012): Птицы Западного Крыма. - Дис. ... канд. биол. наук. К. 1-233.
- Назаренко Л.Ф., Амонский Л.А. (1986): Влияние синоптических процессов и погоды на миграцию птиц в Причерноморье. Киев - Одесса: Вища школа. 1-184.
- Потапов О.В. (1995): Птицы озера Кугурлуй и прилегающих территорий. - Экосистемы дикой природы. 2: 13-30.
- Приклонский С.Г. (2005): Золотистая шурка *Merops apiaster* (Linnaeus, 1758). - Птицы России и сопредельных регионов. Совообразные, Козодоеобразные, Стрижеобразные, Ракшеобразные, Удодообразные, Дятлообразные. М.: КМК. 242-258.
- Редінов К.О. (2006): Орнітофауна природного заповідника «Сланецький степ». - Запов. справа в Україні. 12 (1): 46-56.
- Тарина Н.А., Костин С.Ю. (1999): Орнитологические наблюдения на Лебязьких островах в 1996 г. - Фауна, экология и охрана птиц Азово-Черноморского региона. Симферополь: Сонат. 38-42.
- Чельцов Н.В. (1976): Массовая гибель золотистых шурок, задержавшихся с отлетом осенью 1973 г. - Доклады МОИП. I полугодие 1974 г. М.: Изд-во МГУ. 106-107.
- Черничко И.И., Кирикова Т.А. (1991): Экология и практическое значение золотистой шурки в южных областях Украины. - Мат-лы X Всесоюз. орнитол. конфер. Минск: Наука і тэхніка. 1: 161-163.
- Шупова Т.В. (1999): Сравнительная биология ракшеобразных (*Coraciiformes*) и удодообразных (*Upuriformes*) птиц в условиях степной зоны Украины. - Вестн. зоол. 3: 73-80.
- Яковлев М.В., Корзюков А.И., Гайдаш А.М. (2013): Позние регистрации птиц на юге Одесской области в осенне-зимний период 2010–2013 годов. - Птицы и окружающая среда. Одесса: Апрель. 198-202.
- Cramp S., Simmons K.E.L. (1985): The Birds of the Western Palearctic. - Oxford: Oxford University Press. 4: 1-960.